

Vergaderen voor de zwinneblommen

De uitbreiding en metamorfose van het Zwin zijn vooral gestoeld op goed overleg. Niet alleen zijn er meer dan tien overheden betrokken bij de operatie, maar ook moesten verschillen in regelgeving tussen Nederland en Vlaanderen worden overwonnen. Echt grote bottlenecks waren er niet, vertellen drie hoofdrolspelers. Toch lag de grens weleens dwars.

Rik Nijland

‘Deze vlakte moet weer paars kleuren van de zwinneblommen’, vertelt Hannah Van Nieuwenhuysse, medewerkster van het Agentschap voor Natuur en Bos, het natuurministerie van Vlaanderen. We staan op de zeekering bij het bezoekerscentrum van het Zwin Natuur Park in Knokke-Heist. Een tiental paar ooevaars steelt luid klepperend de show.

Zij herinneren aan het vogelpark dat hier vroeger was gevestigd. Al jaren worden de dieren niet meer bijgevoerd, maar ze redden zich prima in de natte graslanden in de omliggende polders. Beneden ons ligt het hart van het natuurgebied: het Zwin, een kleine versie van de Slufter op Texel. De vlakte staat in open verbinding met de Noordzee door een opening van een paar honderd meter in de duinenrij op de grens van Nederland en België. Aan de overkant zijn hotels van Cadzand te zien, net over de grens in Zeeuws-Vlaanderen. Ongeveer 20 procent van dit internationale natuurgebied ligt in Nederland.

De zeearm biedt nog maar weinig groeimogelijkheden voor lamsoor of zwinneblomme; ook zeekraal is schaars geworden.

Een wat ruige vegetatie met veel strandkweek domineert het verzande Zwin. Ook voor broedende zeevogels is dat slecht nieuws. Een jaar of vijf geleden is een broedeiland aangelegd.

‘Daardoor keerden dwergstern en visdiefjes terug’, vertelt Van Nieuwenhuysse. ‘Elk jaar halen we de vegetatie weg om het eiland aantrekkelijk te houden.’

Momenteel ondergaat het Zwin een meer structurele metamorfose: het wordt groter en slikkiger. Dat is ook belangrijk om het gebied aantrekkelijk te houden als pleisterplaats voor trekvogels. ‘Het uithangbord van het Zwin Natuur Park is ‘de internationale luchthaven voor vogels’, aldus Van Nieuwenhuysse. ‘Dat moeten we blijven waarmaken’.

Vlaanderen heeft verder alleen in de IJzermonding en in de Baai van Heist een kleine oppervlakte schorren en slikken.

Grens

Dat de metamorfose van het Zwin momenteel gestalte krijgt, is de kroon op jarenlange intensieve Nederlands-Vlaamse samenwerking. Beide partijen zijn op elkaar aangewezen door de steeds verder gaande verdieping van de Westerschelde. In 2005 spraken Neder-

land en Vlaanderen af om honderden hectare estuariene natuur te creëren. Naast de ontpoldering van de Hedwige in Nederland en de Prosper in Vlaanderen behoort de uitbreiding van het Zwin tot dit natuurpakket.

De meest in het oog springende ingreep is het afgraven van de Internationale Dijk, die de zeearm sinds 1872 afgrenst van het achterland (in de middeleeuwen konden zeeschepen nog naar Brugge varen). Als de dijk is verwijderd, gaat 120 ha van de achterliggende Willem-Leopold deel uitmaken van het Zwin, nu 213 ha. Daar omheen is een nieuwe primaire zeekering in aanbouw. Ook in de polder zijn graafmachines aan de gang om de voormalige zwingeuken weer uit te graven. ‘Dat is belangrijk om verzanding in de toekomst tegen te gaan’, vertelt Elias Van Quickelborne van het Agentschap Maritieme Dienstverlening en Kust.

Er moet in de toekomst drie keer zoveel zeewater het gebied in en uit kunnen stromen. ‘Bij een slufteer is de stabiliteit van de monding afhankelijk van de verhouding tussen het sedimenttransport langs de kust en de komberging. Nu is de komberging te klein, waardoor het Zwin verzandt. Dat willen we voorkomen door de geul te verbreden en te verdiepen en door extra hectares toe te voegen.’ Dat uitgraven van de geul verliep niet zonder slag of stoot. ‘De aannemer moest bijvoorbeeld rekening houden met verschillen in toegestane werktijden tussen beide landen’, aldus Van Quickelborne. ‘Dat was inderdaad een opgave’, vult Monique Ekkebus aan, projectleider uitbreiding Zwin bij de provincie Zeeland. ‘De Vlaamse aannemer ging ervan uit dat hij dag en nacht aan de slag kon, afhankelijk van het geschikte getij.’

Vervolgens kwamen er klachten van een camping bij Cadzand-Bad.’

Dat was maar één van de verschillen tussen Nederland en Vlaanderen die de uitvoerders moesten oplossen. Zo zijn bijvoorbeeld de aanbestedingsregels anders aan weerszijden van de grens. Ekkebus: ‘Werk op Nederlands grondgebied gebeurt conform de Nederlandse en in Vlaanderen volgens de Vlaamse wetgeving. Je kunt niet zomaar grond van het ene land naar het andere vervoeren of samen afvoeren. Dat moet vooraf in het bestek worden geregeld.’

Ook vormde de grens een belemmering bij toepassing van de Natura 2000-regels.

Zowel het Nederlandse als het Vlaamse deel van het Zwin maakt deel uit van het Europese natuurnetwerk. ‘Maar de Europese regels worden per land omvertaald. Dat leidt tot verschillende interpretaties en er worden andere procedures gelopen’, aldus Van Nieuwenhuysse. ‘Plukjes natuur die door de werkzaamheden in Nederland verdwenen, moesten al vooraf worden gecompenseerd en die compensatie moest effectief in Nederland gebeuren, zelfs al komt die

De drie hoofdrolspelers.
V.l.n.r.:
Elias Van Quickelborne,
Monique Ekkebus en
Hannah Van Nieuwenhuysse
(foto: Rik Nijland).

Foto op p.162:
Zwinneblommen
in augustus 2011
(foto: Misjel Decler).

natuur later tienvoudig terug aan Vlaamse zijde’, vertelt Van Nieuwenhuysse.’ Ekkebus: ‘Omdat er bomen werden gekapt, dienden we de ruige dwergyleermuis alternatieve huisvesting te bieden. De meest logische plek was de Zwinduinen, over de grens, maar dat telde niet mee als compensatie. Daarom zijn er vleermuiskasten opgehangen op de wallen van het dorp Retranchement.’

Huzarenstukje

Bij de uitbreiding van het Zwin zijn zoveel overheden en verwante instanties betrokken dat het een bestuurlijk huzarenstukje is dat die operatie zelf niet is verzand. ‘Provincie Zeeland voert de natuurcompensatie voor de Westerschelde uit in opdracht van het ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit’, vertelt Ekkebus. ‘Wij zijn verantwoordelijk voor de uitvoering, maar dat gebeurt op het grondgebied van de gemeente Sluis; het waterschap neemt straks de dijk over; Stichting Het Zeeuwse Landschap gaat het natuurbeheer doen. En ook Rijkswaterstaat speelt een rol, omdat je aan de kust werkt. Ik vergader veel: een goede afstemming tussen alle partners is cruciaal.’

En niet alleen met partijen in eigen land. Soms is er wekelijks een bijeenkomst nodig met de belangrijkste Vlaamse counterparts. Bijvoorbeeld om bij te praten over de uitvoering, maar aanvankelijk ook om de verschillende procedures en inspraaktrajecten in de tijd op elkaar af te stemmen, zodat die gelijktijdig konden worden afgerond. Helemaal nieuw was dat niet, de intensiteit wel. Er is al jaren bestuurlijk overleg binnen de Internationale Zwincommissie. Aan de Vlaamse kant zijn nog meer instanties dan in Nederland betrokken bij de operatie: de agentschappen van Van Nieuwenhuysse en Van Quickelborne van de Vlaamse overheid, maar ook de Oostkustpolder, de Vlaamse Milieumaatschappij, de Vlaamse Landmaatschappij, de gemeente Knokke-Heist en de provincie West-Vlaanderen. Die partijen sloten – in samenspraak met Nederland – een raamovereenkomst waarin al veel hete hangijzers werden ondervangen. Zo zijn de boeren die in de toekomst het Zwin als buurman krijgen, bezorgd over zoute kwel.

Om hen binnenboord te houden is er een pakket aan milderende maatregelen uitgewerkt, waaronder de aanleg van een slotenstelsel en pompgebouw die zoute kwel terugbrengt naar het Zwin. Bovendien is de afspraak gemaakt dat in noodsituaties overtollig zoet water – nu een groot probleem – gespuid kan worden in het Zwin. Ook de boeren en de landeigenaren in de verdwijnende Willem-Leopold polder waren tegen de ontpoldering gekant. ‘Uiteindelijk is echter iedereen in den minne uitgekocht’, aldus Van Quickelborne.

Ook in Nederland was er verzet. Onder meer Red onze Polders, bekend van de Hedwige, keerde zich tegen het Zwin-project. De actiegroep dolf het onderspit bij de Raad van State. Ook de inwoners van Retranchement waren aanvankelijk sceptisch. Omdat een campingeigenaar werd uitgekocht, was het dorp beducht voor economische neergang. In ruil krijgt de dorpskern een financiële injectie en er komt onder meer een parkeerplaats met natuuruitleg en een dorpscentrum in de kerk.

Leren kennen

‘We werken niet alleen aan meer natuur, ook aan betere recreatieve voorzieningen’, vertelt Ekkebus. ‘Het wordt makkelijker om het gebied aan beide zijden van de grens te voet of op de fiets te leren kennen. Van Nieuwenhuysse: ‘Dit project is belangrijk voor de natuur, maar ook voor de mensen en voor het toerisme. In Vlaanderen is het Zwin één van de gekendste natuurgebieden. Alle lagere schoolklassen komen hier wel een keer op bezoek.’ De samenwerking over de grens heeft ook meerwaarde opgeleverd, vindt Ekkebus. ‘We kunnen elkaar nu makkelijker vinden, ook op ander gebied’. ‘Dit is geen eindpunt’, beaamt Van Quickelborne. ‘We gaan het project gezamenlijk monitoren. Het grondwaterpeil en het zoutgehalte bijvoorbeeld houden we samen met de provincie Zeeland in de gaten. Dat is veel praktischer dan dat we elk ons eigen plan opstellen. Voor de werkzaamheden hebben we de grenspalen uit het Zwin weggehaald. Als we die terugzetten, is dat toch met een ander gevoel; het is nu een minder harde grens.’